

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ГРИНЬКІВ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 343.123.12+343.12+343.14

**ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА: ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент

Ляш Андрій Олексійович,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені Степана Дем'янчука,
завідувач кафедри кримінального права і процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Лук'янчиков Євген Дмитрович,

Національний технічний університет України «КПІ»,
професор кафедри інформаційного та підприємницького права

кандидат юридичних наук, доцент

Гевко Віктор Васильович,

Національна академія Служби безпеки України,
завідувач кафедри криміналістики

Захист відбудеться «18» березня 2010 р. о 14.⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.05 у Київському національному університеті внутрішніх
справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного
університету внутрішніх справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «15» лютого 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Д. Удалова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Від початку свого існування й до сьогодні люду властива злочинність, яка існувала ще за первіснообщинного ладу.

За статистичними даними, в Україні останнім часом кількість зареєстрованих злочинів зменшується. Так, якщо у 2002 році було зареєстровано 450661 злочин, то у 2008 – 384424. Однак ці дані свідчать лише про кількісні зміни злочинності, яка з розвитком суспільства стає все більш досконалою та професійною. Зростає кількість тяжких злочинів, чому значною мірою сприяє безробіття, падіння життєвого рівня, знецінення грошових заощаджень громадян тощо. Кримінальні угруповання не обмежуються у виборі засобів та методів, вчиняють злочини з особливою жорстокістю та цинізмом, діють відкрито та нагло, оскільки впевнені у своїй безкарності.

Конституція України (ст.3) проголошує людину, її життя, здоров'я, честь і гідність найвищою соціальною цінністю. На забезпечення цих прав спрямована діяльність органів державної влади України, яка, згідно зі статтею 6 Конституції України, здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Завданням судової влади є здійснення правосуддя, завдяки якому забезпечується дотримання та відновлення прав і свобод громадян, підприємств, установ та організацій. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а тому забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є конституційною гарантією здійснення правосуддя і одним із важливих принципів кримінального процесу України.

На початку 90-х років минулого століття проблема протиправного впливу на учасників кримінального процесу набула особливої гостроти. Для посилення безпеки учасників кримінального процесу було прийнято ряд правових документів. Зокрема, 23.12.93 прийнято Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (далі – Закон), норми якого почали діяти у 2001 році, з моменту доповнення КПК України положеннями цього Закону. На думку 54,4 % опитаних нами слідчих, перелік заходів забезпечення безпеки, передбачених цим Законом, є вичерпним і задовольняє потреби слідчої практики. Проте 51,5 % слідчих не вірять у спроможність спецпідрозділу судової міліції «Грифон» забезпечити реальну безпеку учасникам кримінального судочинства, вказуючи на непрофесіоналізм, неналежну спеціальну підготовку особового складу, недостатню кваліфікованість, відсутність спеціальних навичок у роботі, неналежне фінансування, недостатню практику проведення заходів безпеки.

Безпека учасників кримінального процесу привертала і привертає увагу багатьох вчених, оскільки є важелем, який передбачає забезпечення достатніх умов для повного, всебічного та об'єктивного встановлення всіх обставин справи.

Дослідження цієї проблеми в Україні на монографічному та дисертаційному рівнях започаткували В.С. Зеленецький та М.В. Куркін. Окремі аспекти забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, розглядали українські та зарубіжні вчені: А.Н. Ахпанов, В.П. Бахін, В.І. Бояров, Л.В. Брусніцин, В.К. Весельський, В.В. Войников, В.І. Галаган, В.В. Гевко, О.В. Гогусь,

Ю.В. Гуцуляк, О.Ю. Єпіхін, Є.В. Жаріков, О.О. Зайцев, Н.С. Карпов, Є.Є. Кондратьєв, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, А.О. Ляш, В.Т. Маляренко, М.В. Новикова, Т.І. Панасюк, Н.В. Пелипенко, М.А. Погорецький, К.О. Ромодановський, С.М. Стахівський, А.А. Тимошенко, Р.Р. Трагнюк, В.М. Тертишник, О.В. Усенко, В.Я. Шапакидзе, Л.М. Шестопалова, С.П. Щерба, А.А. Юнусов, С.О. Янін та ін.

Необхідність забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства не викликає сумнівів, однак потребує законодавчого удосконалення. Аналіз норм чинного кримінально-процесуального законодавства України та проекту КПК України свідчить, що стан вітчизняного законодавства щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, далеко не ідеальний. Його недоліки полягають у відсутності єдиної концепції забезпечення безпеки.

На сучасному етапі перед Україною стоїть завдання привести національне законодавство у відповідність з міжнародними та європейськими стандартами щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Одним з аспектів дослідження є вивчення міжнародного досвіду, аналіз вітчизняної практики та удосконалення чинного законодавства України, що сприяло б ефективній діяльності уповноважених законом органів щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб.

Тому формування інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, визначення основних напрямів удосконалення чинного законодавства з урахуванням міжнародного досвіду та вітчизняної практики й обумовлюють актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень МВС України, які потребують першочергового розроблення та впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ на період 2004–2009 років (наказ МВС України від 05.07.04 № 755) та основних напрямів наукових досліджень Київського національного університету внутрішніх справ на 2005-2010 роки. Ініціатором цього напрямку дослідження є ГСУ МВС України.

Робота безпосередньо спрямована на подальшу реалізацію положень Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Указом Президента України від 10.05.06 № 361/2006; Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.06 № 1767; Програми реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ, затвердженої наказом МВС України від 28.10.07 № 411. Тема дисертації схвалена відділенням АПрН України (п. 660, 2008).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є розроблення теоретичних та практичних положень забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства України, наукових положень щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, формулювання рекомендацій щодо підвищення якості та удосконалення діяльності уповноважених законом органів, використовуючи при цьому вітчизняну практику та світовий досвід. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- вивчити досвід застосування заходів безпеки в окремих зарубіжних державах;
- дослідити процесуальний порядок обрання та скасування заходів безпеки, передбачених Законом, слідчими органів внутрішніх справ (далі – ОВС);
- виявити позитивні тенденції та недоліки у практиці застосування окремих заходів безпеки;
- проаналізувати практику проведення окремих заходів безпеки спеціальними підрозділами ОВС;
- вивчити практику взаємодії слідчих зі спеціальними підрозділами ОВС, що здійснюють заходи безпеки;
- сформулювати конкретні пропозиції щодо удосконалення кримінально-процесуального законодавства та відомчих нормативних актів, які регулюють забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства;
- запропонувати певні заходи щодо усунення виявлених недоліків у практиці застосування заходів безпеки.

Об'єкт дослідження – суспільні правовідносини, що виникають під час застосування заходів безпеки щодо учасників кримінального судочинства.

Предмет дослідження – застосування заходів безпеки учасників кримінального судочинства: вітчизняна практика та світовий досвід.

Методи дослідження визначаються специфікою роботи та поставленими завданнями. Загальним у роботі є *діалектичний* метод пізнання соціальних процесів у сферах дії держави та права. У дослідженні також використано *дедуктивний метод*, який на основі вивчення окремих праць та юридичних документів дозволив зробити певні узагальнення (підрозділи 1.2, 1.4, 2.1). Для вивчення розвитку законодавства щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства застосовувався *історико-правовий метод* (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4). Для аналізу і характеристики сучасних нормативно-правових актів та наукових праць, присвячених забезпеченню безпеки учасників кримінального процесу, використовували *порівняльно-правовий і описово-аналітичний методи* (розділи 1, 2, 3). *Логіко-юридичний метод* застосовували для поглиблення розуміння понятійного апарату дисертації (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). *Статистичний метод* дозволив зробити висновки про характер сучасної злочинності. Дослідження змісту правових документів, що передбачають забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, здійснювали *формально-юридичним методом* (підрозділи 1.1, 1.3, 1.4). *Соціологічні методи (анкетування)* застосовували під час анкетування працівників ОВС та студентів і працівників вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) й інші методи. Це дозволило з'ясувати їх уявлення про ступінь забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в Україні.

Емпіричну базу дослідження становлять аналітичні і статистичні дані МВС України; результати анкетування слідчих ОВС (344 особи), працівників спецпідрозділу судової міліції «Грифон» (132 особи), а також працівників і студентів ВНЗ (174 особи); матеріали кримінальних справ (118). Використовувався й особистий досвід роботи автора в системі МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена характером обраної теми та підходом до її дослідження й вирішення. Дисертація є монографічним дослідженням, в якому вивчено досвід деяких зарубіжних держав щодо застосування

заходів безпеки стосовно учасників кримінального судочинства, проаналізовано сучасний стан законодавства та практику проведення окремих заходів безпеки спеціальними підрозділами ОВС України, а також взаємодії слідчих зі спеціальними підрозділами ОВС України, що здійснюють заходи безпеки, виявлено як позитивні тенденції, так і недоліки у практиці застосування окремих заходів безпеки. Таким чином,

вперше:

– обґрунтовується доцільність розповсюдити на осіб, які на конфіденційній основі співпрацюють з оперативними підрозділами, право на забезпечення безпеки, передбачено для учасників кримінального судочинства;

– доповнено перелік видів заходів забезпечення безпеки такими як оперативно-розшукові, психологічні, виховні;

– запропоновано підставою для застосування заходів забезпечення безпеки вважати не тільки заборонені кримінальним законом діяння, але й інші дії, якщо їх здійснюють з метою примусити особу відмовитись від наміру сприяти кримінальному судочинству, припинити таке сприяння або з метою помсти за вже здійсненне сприяння;

– обґрунтовано підставою скасування заходів забезпечення безпеки вважати умисне розголошення особою, взятою під охорону від протиправних посягань, відомостей про види, способи, засоби (науково-технічні, криміналістичні, оперативно-технічні, оперативно-розшукові), методи і тактичні прийоми реалізації цих заходів;

– розроблено проект Державної програми забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

удосконалено:

– поняття «забезпечення безпеки», під яким слід розуміти виконання уповноваженими законом органами комплексу необхідних дій (заходів), спрямованих на недопущення можливості заподіяння шкоди учасникам кримінального судочинства, з метою належного здійснення правосуддя;

– окремі положення КПК України (п.п. 6 і 7 ч. 2 ст. 52¹) та норми Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (п.п. «е» і «є» ч. 1 ст. 2) щодо доповнення (розширення) переліку осіб, які мають право на забезпечення безпеки (статист, секретар судового засідання, співмешканці, друзі та інші особи, через яких здійснюється тиск на учасників кримінального процесу);

дістало подальший розвиток:

– пропозиції стосовно змін та доповнень до чинного КПК України, зокрема щодо: введення окремого розділу «Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства»; виключення з додатку до обвинувального висновку списку осіб, які підлягають виклику в зал судового засідання; складання окремого протоколу про роз'яснення права на забезпечення безпеки та процесуального порядку обрання і скасування заходів безпеки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що пропозиції про внесення змін та доповнень до чинного законодавства направлені до Верховної Ради України (лист від 12.09.09 № 46/39ВР), матеріали дослідження впроваджені у

практичну діяльність щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства під час провадження у кримінальних справах (акт впровадження від 15.05.09 № 9/1–4271, акт впровадження від 25.05.09 № 5/1–499, акт впровадження від 29.05.09), а також у навчальний процес при вивченні таких дисциплін як кримінальний процес, криміналістика і спецкурсів (акт впровадження від 09.09.08 – Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. С. Дем'янчука (м. Рівне); акт впровадження від 31.10.08 – Національний університет «Острозька академія»; акт впровадження від 01.06.09 – юридичний факультет Тернопільського національного економічного університету).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана самостійно. Усі сформульовані висновки та пропозиції є результатом особистих досліджень дисертанта. Наукові ідеї та розробки, які належать співавторам опублікованих праць, у дисертаційному дослідженні не використовувались. У статті «Взаємодія слідчих та оперативних працівників при забезпеченні безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», здобувачем запропоновано форми такої взаємодії. У статті «Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу: окремі питання правового регулювання» автором сформульовані пропозиції щодо змін та доповнень окремих статей чинного Закону (п.п. «а», «б», «г», «д» ст. 15, ст. 16).

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження обговорювались на засіданні кафедри кримінального процесу Київського національного університету внутрішніх справ. Теоретичні положення та висновки, зроблені автором у процесі дослідження, оприлюднені на дев'яти конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми вдосконалення підготовки слідчих та експертів в умовах реформування правоохоронної системи в Україні» (м. Львів, 10.06.05); X Міжнародна науково-практична конференція «Економічні та гуманітарні проблеми розвитку суспільства у III тисячолітті» (м. Рівне, 3-5.10.07); Міжнародна науково-практична конференція «Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства» (м. Київ, 07.12.07); X Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи» (м. Тернопіль, 11.04.08); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми взаємодії оперативних та слідчих підрозділів у протидії організованій злочинній діяльності» (м. Одеса, 18.04.08); V Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 30-31.05.08); науково-практична конференція, присвячена пам'яті професора А.Я. Дубинського «Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності» (м. Київ, 03.04.09); VI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 29-30.05.09); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 09.10.09).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження знайшли відображення в одинадцяти наукових публікаціях, з яких чотири статті у вітчизняних фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, висновків, 17 додатків на 41 сторінці, списку використаних джерел (377 найменувань). Повний обсяг дисертації становить 264 сторінки, з них загальний обсяг тексту – 181 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, головні завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження, а також щодо публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ 1 «Становлення і розвиток інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства» складається із чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню питань щодо створення інституту забезпечення безпеки у зарубіжних державах і в Україні.

У підрозділі 1.1. *«Міжнародно-правові акти, що сприяли становленню інституту забезпечення безпеки, їхнє значення»* на основі комплексного опрацювання наукових джерел та міжнародного законодавства обґрунтовано, що проблема забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства була і є у центрі уваги світової спільноти, урядових і неурядових організацій, про що, зокрема, зазначалося у міжнародно-правових документах ООН, Ради Європи тощо.

Важливу роль у створенні інституту забезпечення безпеки осіб, які сприяють кримінальному судочинству, відіграла, насамперед, «Європейська Конвенція про захист прав і основних свобод людини» (Рим, 1950), а також прийнята резолюцією Генеральної асамблеї ООН від 29.11.85 № 40/34 «Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою». Ці документи отримали широке визнання у світі і в Україні.

Підкреслено, що співпраця держав у забезпеченні безпеки осіб, які сприяють правосуддю, визнана міжнародною спільнотою одним із найважливіших напрямів боротьби зі злочинністю в сучасних умовах.

У підрозділі 1.2. *«Виникнення та розвиток інституту забезпечення безпеки»* здійснено аналіз досвіду застосування заходів забезпечення безпеки в окремих зарубіжних державах, які відносяться до різних правових систем.

Відмічається, що досвід безпосередньо виростає з практики, зберігаючи з нею зв'язок. У ряді держав, таких як США, ФРН, Італія, Бельгія, Канада, Австрія, Франція, Великобританія існує багаторічний досвід у сфері забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Розглядається поняття допомоги учасникові кримінального процесу, яку слід відрізнити від забезпечення безпеки. Оскільки допомога спрямована не на фізичний захист особи, а переслідує мету ефективного правосуддя і недопущення вторинної віктимізації чи ревіктимізації особи. У ряді держав таку допомогу надають громадські організації, які працюють на добровільних засадах: «Weisser Ring» у Німеччині, «Victim Support» у Великобританії, «<http://www.bkb.cz/Bily kruh bezpecsi>» у Чехії,

«Сопротивление» в Російській Федерації тощо.

Підкреслено, що розкриття злочинів у значній мірі залежить від свідомості громадян, від їхньої готовності співпрацювати з правоохоронними органами і є більш плідне у тих державах, де розроблено й впроваджено в життя Програми захисту учасників кримінального судочинства (далі – Програми).

Важливе значення в Програмах має фінансування заходів забезпечення безпеки, що істотно впливає на ефективність їх застосування. Витрати, пов'язані зі створенням Програм, відрізняються у різних державах і залежать від вартості життя, чисельності населення, рівня злочинності та інших факторів.

У підрозділі 1.3. «Інститут забезпечення безпеки в окремих державах ближнього зарубіжжя» автор досліджує як відбувалось становлення інституту забезпечення безпеки в окремих державах СНД та Балтії.

Розглядається розвиток законодавства щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в РФ, наводиться приклад здійснення заходів безпеки під час судового засідання в республіці Татарстан.

Підкреслюється, що у республіці Казахстан захист учасників кримінального процесу не пов'язаний з цінністю показань, а має на меті розкриття злочину на відміну від зарубіжних держав, де у більшості захищають особливо цінних свідків, які дають показання проти лідерів та активних членів ОЗГ.

З'ясовано, що у законодавстві республік Казахстан, Білорусі, Латвії, де прийняті нові КПК відповідно у 1997, 1999, 2005 роках, інститут забезпечення безпеки виділено в окрему главу. Найбільш вдалим, на думку автора, є норми, передбачені у КПК Республіки Білорусі, які включають перелік заходів забезпечення безпеки.

У підрозділі 1.4. «Створення інституту забезпечення безпеки в Україні» визначено, що громадяни, побоюючись розправи з боку осіб, які вчинили злочин, ухиляються від давання показань, оскільки не вірять у спроможність реального захисту їх від протиправних посягань. Зокрема, в результаті опитування студентів та працівників ВНЗ встановлено, що з приводу вчинення злочину не звертались до правоохоронних органів 28,4 %, при цьому 47,6 % респондентів заявили, що не вірять у спроможність правоохоронних органів надати їм ефективну допомогу.

На сучасному етапі в Україні є правова основа забезпечення безпеки учасників кримінального процесу, норми якої регулюють діяльність органів і посадових осіб, які забезпечують безпеку. На думку автора, створення лише законодавчої бази недостатньо для належного забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Одним із напрямів розвитку кримінального судочинства є подальше удосконалення інституту забезпечення безпеки в Україні із урахуванням позитивного досвіду зарубіжних держав, з якого слід запозичити не лише окремі норми законодавчих актів, а й сам механізм реалізації заходів забезпечення безпеки.

Розділ 2 «Характеристика заходів забезпечення безпеки та осіб, які потребують захисту від протиправних посягань» складається із чотирьох підрозділів, у яких розглядаються основні поняття, сутність заходів забезпечення безпеки, конкретні їх види, приводи і підстави застосування та скасування, а також класифікація учасників кримінально-процесуальної діяльності.

У підрозділі 2.1. «Поняття, сутність та значення заходів забезпечення

безпеки» узагальнено поняття «забезпечення безпеки», з'ясовано суть та значення заходів забезпечення безпеки.

Дисертант вважає доцільним застосовувати у судочинстві словосполучення «забезпечення безпеки», оскільки захистом у кримінальному процесі прийнято вважати надання правової допомоги відповідно до ст. 59 Конституції України.

Автор пропонує таке визначення поняття «забезпечення безпеки» – це виконання уповноваженими законом органами комплексу необхідних дій (заходів), спрямованих на недопущення можливості завдати шкоди учасникам кримінального судочинства, з метою належного здійснення правосуддя.

Для з'ясування суті цього поняття розглядаються окремі його складові, зокрема термін «правоохоронні органи»; система заходів (правових, організаційно-технічних та інших), яку застосовують в процесі забезпечення безпеки; об'єкти, що підлягають захисту (життя, здоров'я, житло, майно) тощо.

У підрозділі 2.2. *«Види, характеристика заходів забезпечення безпеки та механізм їх застосування»* розглянуто конкретні заходи забезпечення безпеки та запропоновано доповнити, передбачений ст. 1 Закону, перелік видів заходів забезпечення безпеки такими, як «оперативно-розшукові, психологічні, виховні». Введення профілактичних заходів забезпечення безпеки створить належні умови для кримінального судочинства та зведе до мінімуму застосування передбачених у чинному законодавстві заходів забезпечення безпеки під час провадження у кримінальних справах. Зокрема, перед початком слідчої дії потрібно роз'яснювати учасникам процесу положення кримінального закону про можливість настання кримінальної відповідальності за вчинення протиправних дій щодо учасників кримінального судочинства (погрози, шантаж та інше).

Пропонується внести зміни до чинного КПК України, а саме вважати анкетні дані осіб, які беруть участь у судочинстві, конфіденційною інформацією тобто інформацією з обмеженим доступом. Укриття такої інформації від обвинувачених, підозрюваних, підсудних та засуджених суттєво знизить ризик їх впливу на учасників процесу. Доступ до такої інформації залишити за співробітниками уповноважених правоохоронних органів, які мають відношення до оформлення матеріалів дослідчої перевірки, провадження дізнання, особами, які провадять досудове слідство, прокурорами, які здійснюють безпосередній нагляд за законністю розслідування, судьями, які розглядають справу по суті. Таким чином, на думку автора, зменшиться вплив посадовців на хід розслідувань.

У підрозділі 2.3. *«Приводи, підстави та процесуальний порядок обрання, зміни та скасування заходів забезпечення безпеки»* розглянуто поняття приводів та підстав, окреслено процесуальний порядок їх застосування.

Визначено, що приводи – це передбачені законом джерела, які підлягають перевірці з метою прийняття правильного, законного і обґрунтованого рішення. Для того, щоб рішення відповідало зазначеним вимогам, потрібні підстави. Отже, приводи є первинним, а підстави – похідним елементом під час прийняття процесуальних рішень. На думку автора, доцільно у назві ст. 20 Закону спочатку зазначити приводи, а потім підстави, а ч.ч. 1 і 2 поміняти місцями.

Пропонується підставою для застосування заходів забезпечення безпеки

вважати не тільки заборонені кримінальним законом діяння, але й інші дії, якщо їх здійснюють з метою примусити особу відмовитись від наміру сприяти кримінальному судочинству, припинити таке сприяння або з метою помсти за вже здійсненне сприяння.

Після перевірки фактів, викладених у заяві, та не встановленні реальної загрози і, відповідно, підстав для застосування заходів забезпечення безпеки, виносять постанову про відмову у їх застосуванні. Зацікавлена особа має право оскаржити прийняте рішення. У зв'язку з цим, на думку дисертанта, необхідно доповнити ч. 1 ст. 52⁵ КПК щодо відмови від давання показань такою особою, а також внести доповнення до п. 4 ч. 1 ст. 206 КПК щодо зупинення досудового слідства у справі на час розгляду скарги.

Автор пропонує передбачити в законі таку підставу скасування заходів забезпечення безпеки, як «умисне розголошення особою, взятою під охорону від протиправних посягань, відомостей про види, способи, засоби (науково-технічні, криміналістичні, оперативно-технічні, оперативно-розшукові), методи і тактичні прийоми реалізації цих заходів».

У підрозділі 2.4. «*Поняття, класифікація учасників кримінально-процесуальної діяльності та їх значення для забезпечення безпеки*» дисертант аналізує підходи науковців щодо класифікації учасників кримінального судочинства.

Автор дійшов висновку, що державного захисту у кримінальному судочинстві потребують особи, які можуть володіти певною інформацією доказового характеру чи знаходяться у певних стосунках з учасниками кримінального судочинства, проте не наділені відповідним кримінально-процесуальним статусом, якщо їм загрожує реальна небезпека.

З урахуванням міжнародного досвіду, до учасників кримінального судочинства, зазначених у п. 8 ст. 32 КПК, необхідно віднести осіб, які на конфіденційній основі співпрацюють з оперативними підрозділами, і інших, які беруть безпосередню участь у здійсненні кримінального процесу.

Розділ 3 «Взаємодія та її вплив на ефективність під час застосування заходів забезпечення безпеки» складається з двох підрозділів, містить обґрунтування ефективності застосування заходів забезпечення безпеки та взаємодії органів, що забезпечують безпеку, під час провадження у кримінальних справах.

У підрозділі 3.1. «*Поняття, форми та сутність взаємодії органів, що забезпечують безпеку, під час провадження у кримінальних справах*» дано поняття, форми взаємодії, визначені її особливості та проблеми.

З'ясовано, що вдосконалення роботи уповноважених законом правоохоронних органів щодо посилення боротьби зі злочинністю передбачає не тільки поліпшення їх організаційної структури, але й посилення взаємодії у діяльності цих органів, що прямо впливає на рівень ефективності їх діяльності.

Підкреслено, що взаємодії лише правоохоронних органів щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства недостатньо. Необхідно передбачити у законодавстві взаємодію з іншими органами влади, підприємствами, установами і організаціями та громадськістю.

У підрозділі 3.2. «Ефективність застосування заходів безпеки в Україні: стан, проблеми, перспективи удосконалення законодавства» визначено, що передбачені Законом заходи забезпечення безпеки застосовують для того, щоб досягти мети – запобігти або виключити посягання на особу, яка перебуває під захистом від протиправних посягань. Це означає, що такі заходи мають бути ефективними.

На думку автора, під ефективністю кримінального судочинства розуміють найбільш високу ступінь досягнення поставлених перед кримінальним судочинством завдань. Серед факторів, які відіграють важливу роль у ефективному забезпеченні безпеки учасників кримінального судочинства, є не тільки належний рівень законодавчого закріплення норм, але й підвищення рівня професійної підготовки осіб, які від імені держави застосовують норми кримінально-процесуального права.

ВИСНОВКИ

У **висновках** на основі проведеного комплексного й системного дослідження практики застосування заходів безпеки учасників кримінального судочинства, сформульовано теоретичні положення та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки та правоохоронної практики, зокрема:

Досвід зарубіжних держав необхідно застосовувати, адаптувавши його до реалій життя в Україні, включаючи професійний відбір і добропорядність службових осіб, використання належних і достовірних джерел доказів.

Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу повинно мати на меті розкриття злочину та встановлення об'єктивної істини у справі.

Потрібно прийняти єдиний Закон України про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального судочинства на базі чинних законів України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» і «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», удосконаливши окремі їх норми. Назву Закону викласти у такій редакції: «Про державне забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Ввести штрафні санкції за вчинений злочин, як додаткове покарання, а одержані кошти спрямувати на забезпечення заходів безпеки і відповідних програм.

5. Враховуючи досвід зарубіжних держав, стратегію забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства на сучасному етапі вважаємо доцільним:

а) розробити та прийняти Державну програму забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

б) створити Департамент по забезпеченню безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, який підпорядкувати Головному Управлінню по боротьбі з організованою злочинністю МВС України;

в) удосконалити чинне кримінально-процесуальне законодавство та інші нормативно-правові акти, а саме:

– перед початком слідчої дії роз'яснювати учасникам процесу положення кримінального закону про можливість настання кримінальної відповідальності за

вчинення протиправних дій щодо учасників кримінального судочинства (погрози, шантаж та інше), а також права на забезпечення безпеки з врученням пам'ятки;

– передбачити в законі винесення офіційного попередження особі, від якої надходять або можуть надходити погрози на адресу особи, яка підлягає захисту від протиправного посягання;

– під час допиту працівника уповноваженого правоохоронного органу, якому у ході службової діяльності стали відомі обставини вчинення злочину, не розкривати відомостей про особу, яка надала таку інформацію;

– з метою забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, під час судового розгляду справи передбачити допит у найбільш безпечних місцях, обладнавши для цього спеціальні зали судових засідань системою для зміни тембру голосу, аудіо- й відеотехнікою для фіксації і перегляду судового засідання;

– передбачити норму щодо застосування відеозапису показань на стадії досудового розслідування для їх подальшого відтворення у суді за відсутності особи, яка їх надала;

– стосовно підозрюваних та обвинувачених, які співпрацювали з органами досудового розслідування і перебувають під вартою, застосовувати альтернативні запобіжні заходи: звільнення з-під варти і застосування запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі;

– вважати анкетні дані осіб, які беруть участь у судочинстві, конфіденційною інформацією, тобто інформацією з обмеженим доступом. Можливість доступу до такої інформації залишити за співробітниками уповноважених правоохоронних органів, які провадять дослідчу перевірку, дізнання, досудове слідство, прокурорами, які здійснюють нагляд за законністю розслідування і суддями, що розглядають справу по суті;

– чинний КПК, замість окремих статей доповнити розділом «Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства»;

– підставою для застосування заходів забезпечення безпеки вважати не тільки заборонені кримінальним законом діяння, але й інші дії, якщо їх здійснюють з метою примусити особу відмовитись від сприяння кримінальному судочинству, припинити таке сприяння або з метою помсти за вже здійснене сприяння.

До чинного законодавства України внести зміни та доповнення:

до Конституції України – ст. 59 доповнити ч. 3 такого змісту: «Кожен має право на забезпечення безпеки у разі наявності реальної загрози життю, здоров'ю чи майну»;

до Кримінально-процесуального кодексу України:

– п. 8 ст. 32 викласти у такій редакції: «особи, які беруть безпосередню участь у здійсненні кримінального процесу або сприяють встановленню істини під час розслідування злочинів»;

– ст. 6 доповнити ч. 4 такого змісту: «Закриття кримінальної справи стосовно особи за нереабілітуючими підставами є недопустимим, якщо вона в тій чи іншій мірі вчиняла вплив на інших учасників кримінального судочинства». У зв'язку з цим ч.ч. 4 і 5 ст. 6 вважати відповідно ч.ч. 5 і 6;

– п. 1 ч. 2 ст. 52¹ після слова «злочин» доповнити словосполученням такого змісту: «надала конфіденційну інформацію про злочин чи особу, яка його вчинила», а далі – за текстом;

– п. 6 ч. 2 ст. 52¹ після слова «понятій» доповнити словами «статист, секретар судового засідання»;

– у п. 7 ч. 2 ст. 52¹ словосполучення «близькі родичі» замінити на «родичі», після чого доповнити: «співмешканці, друзі», а після слова «статті» доповнити словами «інші особи, через яких здійснюється тиск на учасників кримінального процесу», далі – за текстом;

– ч. 4 ст. 52¹ після слів «заходи безпеки» доповнити словами: «спільно з органом, який прийняв рішення щодо застосування заходів безпеки», а далі – за текстом;

– ч. 1 ст. 52⁴ після слів «що здійснюють заходи безпеки» доповнити словами: «розголошення особою, яка взята під охорону від протиправних посягань, відомостей про види, способи, засоби (науково-технічні, криміналістичні, оперативно-технічні, оперативно-розшукові), методи і тактичні прийоми реалізації цих заходів»;

– ч. 4 ст. 52⁴ доповнити реченням такого змісту: «До письмового повідомлення додають копію відповідної постанови чи ухвали». Водночас, слід зауважити, що копія постанови чи ухвали може бути вручена зацікавленим особам під розписку посадовою особою, яка їх винесла, або місцевим судом;

– ч. 1 ст. 52⁵ після слова «оскаржена» доповнити словами «особами, зазначеними в п.п. 1–7 ч. 2 ст. 52¹ цього Кодексу»;

– ч. 1 ст. 52⁵ доповнити реченням такого змісту: «На час розгляду скарги і прийняття рішення суддею зацікавлена особа має право відмовитись від давання показань»;

– п. 4 ч. 1 ст. 206 після слів «кримінальної справи» доповнити словами «або про відмову в застосуванні заходів безпеки»;

– ч. 2 ст. 52⁵ після слова «негайно» доповнити «не більше 1 доби після надходження скарги», після слова «справи» доповнити словами «з обов'язковою участю особи, яка подала скаргу», після слова «вислуховує» доповнити словами «особу, яка подала скаргу», а далі – за текстом;

– ч. 2 ст. 52⁵ доповнити реченням такого змісту: «Під час розгляду скарги ведуть протокол»;

– ст. 52⁵ доповнити новою ч. 2 такого змісту: «Про місце, день і час розгляду скарги повідомляють прокурора, особу, яка подала скаргу та інших зацікавлених осіб, однак їхня неявка, без поважних причин, не перешкоджає розгляду скарги». У зв'язку з цим ч.ч. 2 і 3 вважати відповідно ч.ч. 3 і 4;

– ст. 53 доповнити реченням такого змісту: «Про роз'яснення права на забезпечення безпеки та процесуальний порядок обрання і скасування заходів безпеки, складають окремий протокол з додержанням правил статті 85 цього Кодексу»;

– виключити п. 1 ч.ч. 1 та 2 ст. 224 щодо додатку до обвинувального висновку списку осіб, які підлягають виклику в зал судового засідання. Цей список із зазначенням прізвищ (псевдонімів), адреси повинен бути складений в одному

примірнику і доданий до обвинувального висновку, що направляється зі справою до суду;

до Кримінального кодексу України:

– доповнити ст. 67 новою обтяжуючою обставиною «протиправний вплив на учасника кримінального судочинства»;

– передбачити додатковий вид покарання – обмеження місць роботи, проживання, пересування та зустрічі з особами, а також заборону винному відвідувати певну місцевість, визначену постановою суду у разі умовно-дострокового звільнення, умовного засудження, відстрочки виконання вироку тощо;

– ввести кримінальну відповідальність та покарання за переслідування учасника кримінального судочинства не тільки під час провадження у справі, а й під час чи після виконання вироку;

– передбачити обставину, що пом'якшує покарання осіб, які вчинили злочин, та матеріальне стимулювання у разі сприяння слідчим органам, що дає змогу притягти до кримінальної відповідальності осіб, дії яких мають більшу суспільну небезпеку та пом'якшити покарання особам, дії яких мають меншу ступінь суспільної небезпеки;

до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»:

– ст. 1 викласти у такій редакції: «Державне забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, запобіганні, припиненні, розкритті або розслідуванні злочинів, а також у судовому розгляді кримінальних справ, – це здійснення уповноваженими цим законом правоохоронними органами правових, організаційно-технічних, оперативно-розшукових, психологічних, виховних та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла та іншого майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя».

– п. «а» ч. 1 ст. 2 після слова «злочин» доповнити словосполученням такого змісту: «надала конфіденційну інформацію про злочин чи особу, яка його вчинила», а далі – за текстом;

– п. «е» ч. 1 ст. 2 після слова «понятий» доповнити словами «статист, секретар судового засідання»;

– п. «є» ч. 1 ст. 2 після словосполучення «близькі родичі» доповнити «родичі, співмешканці, друзі», далі – за текстом, а після слова «статті» доповнити словами «інші особи, через яких здійснюється тиск на учасників кримінального процесу», далі – за текстом;

– ст. 5 доповнити п. «д» такого змісту: «брати участь у судовому розгляді скарги на дії і рішення органу, який забезпечує безпеку, органу дізнання, слідчого, прокурора, суду про відмову в застосуванні заходів безпеки, про неналежну їх організацію і застосування, або про їх скасування»;

– у ст. 14 слово «неповнолітніх» замінити на словосполучення «малолітніх, які не досягли 7 річного віку»;

– у п. «а» ст. 15 після слів «за ухвалою суду» доповнити словами «або постановою судді», а після слів «знаходиться кримінальна справа» доповнити словами «за правилами зберігання цілком таємних документів, які містять державну

таємницю»;

– п. «б» ст. 15 після слів «того, кого впізнають», доповнити словами «з використанням в процесі провадження відповідних слідчих дій науково-технічних засобів, які застосовуються», а далі за текстом;

– п. «г» ст. 15 доповнити словами «з дотриманням заходів безпеки та конфіденційності»;

– п. «д» ст. 15 після слова «службами» доповнити словами «з вилученням, у разі необхідності, у зазначених органах інформаційно-довідкових відомостей (документів) і приєднанням їх до постанови (ухвали), передбаченої пунктом «а»;

– ст. 16 доповнити п.п. 4–6 такого змісту: «Кримінальна справа, в якій були застосовані заходи забезпечення безпеки особи, зберігається у суді, що розглядав справу, окремо від інших справ за правилами збереження цілком таємних документів. Це ж правило поширюється на випадки пересилання справи у передбачених законом випадках (апеляційне, касаційне провадження та ін.).

Така кримінальна справа може бути видана для вивчення (ознайомлення) особам, які мають допуск до відомостей, що становлять державну таємницю за формами 1, 2, на письмовий запит науково-дослідної, навчальної чи іншої установи не раніше 10 років з моменту закінчення провадження і прийняття остаточного рішення у ній лише з письмового дозволу голови суду.

Забороняється надавати для ознайомлення (вивчення) такі справи особам, які не мають відповідного допуску до роботи з конфіденційними (таємними) документами».

– у ст. 20 спочатку зазначити приводи, а потім підстави, тобто ч.ч. 1 і 2 поміняти місцями;

– ст. 21 доповнити п. «г» такого змісту: «розголошення особою, яка взята під охорону від протиправних посягань, відомостей про види, способи, засоби (науково-технічні, криміналістичні, оперативно-технічні, оперативно-розшукові), методи і тактичні прийоми реалізації цих заходів»;

– в абз. 2 п. 5 ст. 22 слова «зацікавленою особою» замінити на «особами, зазначеними в пунктах «а–є» статті 2 цього Закону», а після слова «безпеку» доповнити словами «чи до суду».

Слід передбачити у Законі й застосування заходів безпеки за наявності підстав під час проведення оперативно-розшукової діяльності відносно тих осіб, які беруть участь у проведенні оперативно-розшукових заходів, а в майбутньому можуть бути залучені до участі у кримінальному процесі.

На сучасному етапі постало питання щодо врегулювання й інших нормативно-правових актів, зокрема, які б визначали порядок міжвідомчої взаємодії та співпраці із правоохоронними органами зарубіжних держав.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гриньків О. О. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства : становлення і розвиток в окремих зарубіжних країнах / О. О. Гриньків // Право і суспільство. – 2007. – № 4. – С. 89 – 92.

2. Гриньків О. О. Поняття «забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» : сучасний стан та перспективи законодавчого закріплення / О. О. Гриньків // Вісник Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна. Серія : Право. – Х., 2009. – № 841. – Вип. 1 (5). – С. 211 – 213.
3. Гриньків О. О. Оскарження рішень про відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх скасування : питання удосконалення / О. О. Гриньків // Судова апеляція. – 2009. – № 1. – С. 59 – 64.
4. Гриньків О. О. Роль заходів забезпечення безпеки у встановленні істини у кримінальній справі / О. О. Гриньків // Право і суспільство. – 2009. – № 3. – С. 123 – 126.
5. Гриньків О. О. Поняття забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві / О. О. Гриньків // Формування правової держави в Україні. Проблеми і перспективи : матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф., (квітень 2008 р.). – Тернопіль, 2008. – С. 519 – 523.
6. Гриньків О. О. Взаємодія слідчих та оперативних працівників при забезпеченні безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві / О. О. Гриньків, А. О. Ляш // Актуальні проблеми взаємодії оперативних та слідчих підрозділів у протидії організованій злочинній діяльності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Одеса, 18 квітня 2008 р.). – Одеса, 2008. – С. 216 – 220.
7. Гриньків О. О. Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у контексті окремих принципів кримінального процесу / О. О. Гриньків // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф., (Луцьк, 30 – 31 травня 2008 р.) / [укл. Т. Д. Климчук.]. – Луцьк, 2008. – С. 446 – 450.
8. Гриньків О. О. Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу : окремі питання правового регулювання / О. О. Гриньків, А. О. Ляш // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. ст. за матеріалами X Міжнар. наук.-практ. конф., (Рівне, 3 – 5 жовтня 2007 р.). – Рівне, 2008. – Ч. III. – С. 321 – 324.
9. Гриньків О. О. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства у проекті КПК / О. О. Гриньків // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф., (Луцьк, 29 – 30 травня 2009 р.) / [укл. Т. Д. Климчук.]. – Луцьк, 2009. – С. 520 – 523.
10. Гриньків О. О. Поняття та значення правоохоронних органів під час забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві / О. О. Гриньків // Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 9 жовтня 2009 р.). – Одеса, 2009. – С. 373 – 376.
11. Гриньків О. О. Приводи і підстави для вжиття заходів забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві / О. О. Гриньків // Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності : тези доповідей та повідомлень наук.-практ. конф., (Київ, 3 квітня 2009 р.). – Київ, 2009. – С. 555 – 558.

АНОТАЦІЯ

Гриньків О.О. Застосування заходів безпеки учасників кримінального судочинства: вітчизняна практика та світовий досвід. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2010.

Дисертація присвячена вивченню світового досвіду та вітчизняної практики застосування заходів безпеки, узагальненню результатів дослідження щодо створення та розвитку інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в окремих зарубіжних державах та в Україні.

На основі аналізу теоретичних концепцій, законодавства та практики розмежовано поняття «захист» та «забезпечення безпеки». Сформульовано пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, а саме щодо внесення змін та доповнень до Конституції України, Кримінально-процесуального та Кримінального кодексів України, Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Ключові слова: безпека, забезпечення безпеки, заходи забезпечення безпеки, захист, учасники кримінального судочинства.

АННОТАЦИЯ

Гриньков А.А. Применение мер безопасности участников уголовного судопроизводства: отечественная практика и мировой опыт. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Киевский национальный университет внутренних дел. – Киев, 2010.

Диссертация посвящена исследованию мирового опыта и отечественной практики применения мер безопасности, обобщению результатов исследования относительно становления и развития института обеспечения безопасности участников уголовного судопроизводства в отдельных зарубежных государствах и в Украине.

Рассматривается понятие помощи участнику уголовного процесса, которая отличается от обеспечения безопасности, и направлена не на физическую защиту лица, а преследует цель эффективного правосудия, а также недопущения вторичной виктимизации или ревиктимизации лиц. В ряде государств такую помощь оказывают общественные организации, которые работают на добровольных началах: «Weisser Ring» в ФРГ, «Victim Support» в Великобритании, «<http://www.bkb.cz/Bily kruh bezpecsi>» в Чехии, «Спротивление» в РФ.

Автором усовершенствовано понятие «обеспечение безопасности» – это осуществление уполномоченными законом органами комплекса необходимых действий (мер), направленных на недопущение возможности причинить вред

участникам уголовного судопроизводства, с целью надлежащего отправления правосудия.

Аргументирована необходимость составления протокола о разъяснении права на обеспечение безопасности.

На основании анализа теоретических концепций, законодательства и практики сформулированы предложения о внесении изменений и дополнений к действующему законодательству Украины, а именно в Конституцию Украины, УПК и УК Украины, Закон Украины «Об обеспечении безопасности лиц, которые принимают участие в уголовном судопроизводстве».

Предложена авторская редакция ст. 1 Закона Украины «Об обеспечении безопасности лиц, которые принимают участие в уголовном судопроизводстве»: «Государственное обеспечение безопасности лиц, которые принимают участие в уголовном судопроизводстве, то есть выявлении, предупреждении, пресечении, раскрытии или расследовании преступлений, а также при судебном рассмотрении уголовных дел – это исполнение уполномоченными этим законом правоохранительными органами правовых, организационно-технических, оперативно-розыскных, психологических, воспитательных и других мер, направленных на защиту жизни, здоровья, жилья и другого имущества этих лиц от противоправных посягательств, с целью создания необходимых условий для надлежащего отправления правосудия».

Эмпирическую базу исследования составляют аналитические и статистические данные Министерства внутренних дел Украины, обобщенные результаты изучения 118 уголовных дел, сводные данные опросов 344 следователей, 132 работников спецподразделения «Грифон», а также работников и студентов высших учебных заведений Украины (174 лица). При рассмотрении отдельных вопросов использована административная, оперативно-розыскная, следственная и судебная практика, другие материалы.

Сформулированные предложения по усовершенствованию законодательства, а также механизма реализации правовых норм, направлены на реальное и эффективное обеспечение безопасности участников уголовного судопроизводства, а также дальнейшее развитие института обеспечения безопасности в уголовном процессе могут стимулировать участников процесса давать правдивые показания, что обеспечит эффективность отправления правосудия.

Ключевые слова: безопасность, обеспечение безопасности, меры обеспечения безопасности, защита, участники уголовного судопроизводства.

SUMMARY

Hrunkiv O. Application of safety of participants of criminal justice: domestic practice and international experience. – *Manuscript*.

Thesis for degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics, Judicial Expertise, Investigative Activities. – Kyiv National University of Internal Affairs. – Kyiv, 2010.

The thesis is a study of international experience and national security practices, compiling survey results on the creation and development of the institute of safety of participants of criminal justice in some foreign countries and Ukraine.

Based on the analysis of theoretical concepts, laws and practices the concepts of «protection» and «security» are divided. Proposals for improving the existing legislation, namely concerning the amendments to the Constitution of Ukraine, the Criminal Code of Practice, the Criminal Code of Ukraine, the Law of Ukraine «On the security of persons involved in criminal proceedings» are formulated.

Key words: safety, security, events security, protection, members of criminal justice.